

нормативно-правовых актах путем использования управомочивающих, запрещающих, обязывающих норм. Помимо этого установлены и так называемые внутренние требования, которые влияют на осуществление субъективного права конкретного субъекта.

Соответственно формирование субъектом конфликта зависит не только от внешних условий, его интересов, но и способов достижения этих интересов. В свою очередь выбор способов зависит от внутренних установок субъекта, его моральных качеств.

От внутренних, нравственных качеств субъекта зависит и основная форма, в которой реализуется психологический механизм конфликта – противодействие.

На формирование и развитие конфликта, а также на положение субъекта в конфликте влияет, помимо его внутренних качеств, его социальный статус, совокупность средств, которыми может воспользоваться субъект конфликта и социальная среда (социальные условия, в которых развивается конфликт).

Шамша І. В.

*Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова,
докторант кафедри філософії, кандидат філософських наук*

ЧАС ЯК СУКУПНІСТЬ МОМЕНТІВ «ТЕПЕР» В АПОРІЯХ ЗЕНОНА ЕЛЕЙСЬКОГО

Осягнення часу, як відомо, пов'язано з проблемою його об'єктивності та суб'єктивності. В модусах часу з об'єктивністю останнього пов'язано теперішнє, а точніше, той вимір теперішнього, який виражається не в вічності, а в моменті «тепер». Саме зведення часу до сукупності моментів «тепер», лежить в основі фізичного й позитивістського розуміння часу, які набувають свого розвитку починаючи з XVII століття.

Проте, перші спроби заперечення часу (минулого-майбутнього) теперішнім, зрозумілим як сукупність моментів «тепер», належать до періоду ранньої класики античної філософії. Саме такими є апорії *Зенона з Елей* (за Аполлодором, акме 464–461 до н. е.). Він, постаючи учнем та послідовником Парменіду, дещо змінив вихідну тезу про буття, яке є. Буття, за Парменідом, перебуває в теперішньому. Проте, зараз вже відомо, що теперішнє «розпадається» на вічність і момент «тепер». Оскільки за часів Парменіда чіткої диференціації теперішнього на ці дві частини ще не існувало, це дозволило Зенону створити унаочнений в апоріях образ «буття», яке протиставлено часу. В апоріях Зенона Елейського добре проглядається проблема буття та часу, де вона набуває вигляду протиріччя між абсолютним і відносним, рухомих і нерухомих, сталих і плінних. Проте, буття протиставлене часу Зеноном на дещо інших засадах, ніж у Парменіда – часу протистоїть момент «тепер», а не вічність.

Якщо звернутися до Зенона, то можна побачити, що всі апорії, автором яких він постає, постулюють неможливість руху, а, отже, й часу, але особливо з проблемою часу пов'язані дві апорії – «Стадій» і «Стріла».

В апорії, яка отримала назву «Стадій», можна побачити простір, який заперечується часом. В тлумаченні Сімплікія, ця апорія набуває наступного вигляду: «... якщо рух є, то одна з двох рівних величин, які рухаються з рівною швидкістю, в рівний час пройде вдвічі більшу, ніж інша, а не рівну відстань» (Фрагменти ранніх грецьких філософів, ч.І. – М.: Наука, 1989, с. 311). В цій апорії «доводиться», що одне й те ж тіло за один і той же час, з однією й тією ж швидкістю, може пройти різні відстані. Час тут наочно нібито «долає» абсолютність буття, а абсурд, до якого приходить міркування, натякає на те, що час не є буттям. Він відкидає буття, «абсурдизуючи» останнє.

Ще наочніше ставлення Зенона до часу показує апорія «Стріла», яка дозволяє зрозуміти, яким саме чином Зенон заперечує час (минуле-майбутнє). У тлумаченні Філопона ця апорія виглядає наступним чином: «... стріла, яка летить, перебуваючи в кожен з моментів [«тепер»] часу, протягом якого вона рухається, в рівному собі просторі, покоїтиметься. Але раз вона покоїться у всі моменти [«тепер»] часу, число яких нескінченно, то вона покоїтиметься і протягом всього часу. Проте, згідно вихідному засновку, вона рухається. Отже, рухома стріла покоїтиметься» (Там же, с. 310). Звернемо увагу, що слово «тепер» в цьому перекладі завжди перебуває в лапках. Це означає, що це слово додав перекладач. Проте, якщо звернутися до коментаря Сімплікія, можна побачити слово «тепер» без лапок (Там же, с. 310). Це дуже важливо, адже дозволяє впевнитися в тому, що, за свідцтвами тих, кому думки Зенона могли бути доступними в повному обсязі, Зенон розумів час як сукупність моментів «тепер». Цей «час» заперечує час (минуле-майбутнє). Оскільки теперішнє, частиною якого постає момент «тепер», постає найбуттєвішим модусом часу, то ми кажемо, що в Зенона час (минуле-мабутнє) заперечується буттям (моментом «тепер»).

Оцінюючи ставлення Зенона до часу, можна погодитися з Арістотелем, за свідцтвом якого, висновок про те, що стріла, яка летить, перебуває в нерухомості, випливає з твердження, що «... час складається з [окремих] «тепер»: без цього припущення умовисновок неможливий...» (Там же, с. 309). Цей вихідний пункт міркувань Зенона уможливило «доведення» нерухомості стріли. Тому Арістотель, намагаючись спростувати тезу Зенона, у власному баченні часу прагне усунути цей пункт міркування: «... час не складається з неподільних «тепер»...» (Там же, с. 310).

Зенон, фактично ототожнює теперішнє з «тепер» і «зараз». Він абсолютизує момент «тепер», «не помічаючи» минулого й майбутнього – з одного боку, і вічності – з іншого. Ось і виходить, що теперішнє (момент «тепер»), ізольоване від минулого і майбутнього, начебто є буттям, яке заперечує (відкидає) час. Щоправда, таке «буття» дещо суперечить буттю Парменіда – в

апоріях Зенона буття зведено до його зовнішніх проявів. Прийняття засновку про те, що час складається з множини «тепер», абстрагує теперішнє від минулого з майбутнім, а абсолютизація теперішнього призводить до заперечення руху, протиставляючи рух буттю. За такого розуміння теперішнє ізолюється від майбутнього і минулого, отожднюючись з буттям, а майбутнє і минуле відкидаються як неіснуючі. Навіть, якщо мислити теперішнє не як момент «тепер» (Зенон), а як вічність (Парменід), все одно теперішнє в уявленнях представників Елейської школи виявляється протиставленим «часу» (минулому з майбутнім).

«Непомітна» підміна теперішнього як такого моментом «тепер», яка була здійснена Зеноном Елейським, отримує подальшого розвитку набагато пізніше і в набагато відвертіших формах. Йдеться про фізичне й позитивістське розуміння часу, за якого фактично створюються нові «апорії» – саме тому М. М. Трубніков так різко критикує це розуміння. Час, за такого розуміння, зводиться до сукупності моментів «тепер», до годинника, а буття – до його проявів.

Саме запропонованим Зеноном чином вдалося протиставити буття часу і в постнекласичній філософській традиції, проте на дещо інших засадах. В постнекласичній філософії завдяки культу Діоніса теперішнє, як і в елеатів, протиставляється минулому і майбутньому, проте воно вже отожднюється з небуттям (точніше сказати, з тим, що посідало місце небуття в класичних онтологічних побудовах). Мета, з якою Зенон сформулював свої знамениті «апорії», різниться з метою протиставлення моменту «тепер» «часу» в постнекласичному філософському дискурсі. Зенон прагнув за допомогою апорій довести головну тезу Парменіда про те, що є лише буття, ось постнекласичний філософський дискурс має на меті доведення того, що ніякого буття взагалі не існує.

Маликов Е. Ю.

*Негосударственное образовательное учреждение высшего
профессионального образования «Волгоградский институт экономики,
социологии и права»,
профессор кафедры гражданского права и процесса,
кандидат юридических наук, доцент*

КОНФЛИКТ КАК ОСНОВА РАЗРЕШЕНИЯ ПРОТИВОРЕЧИЙ СОЦИАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ, ЗАЛОЖЕННЫХ В ПРАВЕ

Правовое регулирование это важнейший способ согласования противоречивых общественных, групповых и индивидуальных интересов. Создавая правила поведения, общеизвестные и обязательные для всех, право помогает определить модель поведения в тех или иных случаях. Оно рекомендует идеальный в данных обстоятельствах вариант поведения, способствующий нивелированию конфликта интересов различных